

DE NOORSCH GASMATSCHAPPIJ

Enige dagen geleden ontvingen we per e-mail een verzoek uit Zweden om enige inlichtingen over De Noorsche Gasmaatschappij. De Skandinavische link kon ik wel leggen, maar verder?

Het verzoek kwam van Dr. Martin Ragnar, die een onderzoek doet naar en een boek schrijft over de lotgevallen van de Gasfabriek van Visby. En hij zou gaarne een oud Nederlands effect van de Maatschappij in zijn boek afdrukken. Visby is de hoofdplaats van het Zweedse eiland Götland in de Baltische Zee. Dus maar eens op zoek en kijken wat we zelf hebben aan informatie. De stukken zijn wel bekend in verzamelaarskringen.

De Noorsche Gasmaatschappij werd opgericht op 2 november 1904. Men begon met een maatschappelijk kapitaal van *f* 1.000.000,— in nominale stukken van *f* 1000,— en *f* 500,—. Omgerekend naar Noorse Kronen Nkr. 1500,— en Nkr. 750,—. De onderverdeling was *f* 315.000,— 6 % pref. aandelen en *f* 685.000,— gewone. Geplaatst waren alle preferente en voor *f* 165.000,— gewone aandelen.

Met deze opbrengst werden twee steenkolengasfabrieken overgenomen: te Kristiansand en Arendal aan het Skagerrak in Noorwegen. In 1905 stelde zij een gasfabriek in bedrijf te Aalesund op een van de eilanden aan de westkust van Noorwegen. Ook verkreeg men een concessie in Nederland, en wel in Loosduinen. In 1906 werd die gasfabriek in gebruik gesteld. Kort daarop werden de dorpen Wateringen, Poeldijk en Monster op het net aangesloten.

Het bedrijf maakte een goede start door maar was zeer kapitaalsintensief. Toch kon in de eerste moeilijke jaren een dividend van 6 % worden uitgekeerd. Dit werd mogelijk gemaakt door de dividendgarantie die een Franse Maatschappij (welke dat was ??) had afgegeven.

Tevens zou die Maatschappij een groot belang in De Noorse Gas Maatschappij hebben gehad.

Dat kan de verklaring zijn dat de stukken naast het Nederlands ook in het Frans gesteld zijn.

In 1911 werd het Syndicaat Zweden gevormd. De directeur, de heer E. Bruinwold Riedel stelde alles in het werk om ook gasconcessies in Zweden te verkrijgen. Zoals in het prospectus van 1914 staat; "Na ernstige studie van plaatselijke toestanden, werden de concessies tot oprichting van gasfabrieken aangevraagd en verkregen te Hernösand, Falun, Ostersund, Vestervik en Visby". Er werd goed onderhandeld. De looptijd van de concessies bedroegen 30 tot 35 jaar en werd tevens afgesproken dat na afloop der concessies, wanneer die niet verlengd zouden worden, de gemeenten de gasfabrieken zou overnemen. Het Zweedse belang werd ondergebracht in de daarvoor opgerichte A/B Svenska Gasverk met een kapitaal van Zweedse Kronen 1.000.000,—, is Nederlandse guldens *f* 664.000,—.

Tevens wist men een concessie (duur 50 jaar) te bemachtigen in het centrum van het Nederlandse kolendistrict, n.l. Kerkrade. Dit was uitzonderlijk, daar de gemeentes in die tijd de gasfabrieken zelf wel oprichtten daar de opbrengsten aan de eigen gemeentekas toevloeiden.

Kolen waren noodzakelijk om het gas te winnen.

Na de aanschaf van de drie Noorse gasfabrieken was het door de uitstekende resultaten van de gemeente gasfabriek in Bergen (Noorwegen) niet meer mogelijk om in dat land op een verantwoorde manier nog verder concessies te bemachtigen. Er was slechts een probleem de elektriciteit in Noorwegen was spotgoedkoop, zodat de gasprijzen daar niet al te ver vanaf mochten liggen. In Zweden waren die problemen er niet. Elektriciteit was er wel voldoende om te verlichten en fabrieken draaiende te houden, maar veel duurder dan in Noorwegen. Gas werd alleen gebruikt om te koken, maar door het grote prijsverschil met de elektriciteit kon de prijs van het gas sterk stijgen. De Maatschappij verwachtte dan ook dat in 1915 het dividend uit de winst zou kunnen worden betaald. In 1914 werd het kapitaal gebracht op *f* 4.000.000,— en verkreeg men notering op de Amsterdamse Effectenbeurs. De oude stukken werden omgezet in nieuwe en er stond na de emissie uit *f* 1.500.000,— 6 % pref. aand. en *f* 121.000,— gewone aandelen. Deze gewone aandelen zijn in 1915 omgezet in preferente stukken. De verdeling der pref. aandelen; 1185 stukken van *f* 1000,— en 872 van *f* 500,—. De concessie inbrengers kregen winstbewijzen, daarvan werden er 3000 uitgegeven. De 6 % preferentie verviel in 1916.

Maar het dodelijke schot in Serajewo gooide in 1914 roet in het eten. De kolen- en zeevrachtprijzen schoten omhoog en de winstgevendheid zakte sterk. Door doorgevoerde prijsverhogingen kon de schade echter beperkt blijven. Er werd geen dividend over 1914 betaald, wel in 1915 n.l. 5 %.

De Noorse gasfabrieken werden verkocht. Aalesund in 1916 en de beide andere in 1917. Door de gecontracteerde maximumprijzen leden zij nu verlies en werden overgedragen aan de gemeentes. Einde Noorse connectie. Wereldoorlog I eist ook hier zijn tol.

In 1916 komen de Zweedse fabrieken tot werking en het eerste jaar is buitengewoon gunstig.

Loosduinen komt in de problemen door de sterke kosten en een maximum prijsafspraken met de overheid. Na langdurig onderhandelen mag toch een prijsverhoging worden doorgevoerd.

Maar de ondergang zou aanstaande zijn. In 1919 werd voor het eerst verlies geleden, in 1918 ook, maar dat werd boekhoudkundig opgelost. Het gemodder was begonnen.

De concessie Loosduinen met het gehele bedrijf is in 1924 verkocht aan de N.V. Haagsche Mij. voor Gasdistributie (HAMAG) voor f 770.000,— en een winstbewijs. De fabriek werd stilgelegd. De gas aanvoer zou voortaan geschieden van uit de Haagse fabriek. Een mooi bezit was het winstbewijs. De Mij. heeft over de jaren 1927 - 1935 f 494.481,— ontvangen. Gemiddeld was dit over die jaren f 54.942,—. De HAMAG vond dit welletjes en kocht het winstbewijs in 1935 af voor een fooi van f 480.000,—. De Noorsche Gasmaatschappij kon dit geld nog altijd goed gebruiken, want er moest nog elk jaar geld bij. Terwijl Kerkrade nog altijd positief draaide was van het kapitaal der Zweedse dochter ad ZKr 1.000.000,—ZKr al 640.944,63 verloren. Groter mag dit verlies niet worden volgens de Zweedse wet op de Naamloze Vennootschappen. Maar balans technisch "nog niets aan de hand". De verliezen blijven groeien.

Na Wereldoorlog II werd in 1946 Kerkrade verkocht voor ca. f 200.000,—. Op de balans van 1945 prijkte het bezit nog met een waarde van f 585.877,—. De door de jaren heen uitgegeven obligatieleningen werden met de opbrengst vervroegd afgelost, terwijl de rest van de leningen door een overboeking uit Zweden betaald werd. In 1946 stegen de kolenprijzen weer en het Bestuur begint zich nu zorgen te maken over de toekomst. In 1948 begint weer aarzelend "hoop" op de toekomst door te dringen.

Maar het was echt afgelopen. Het jaar 1951 is het jaar van het grote afbouwen, te beginnen met de fabrieken te Harnösand en Ostersund. In 1952 werd het Zweedse belang verder teruggebracht door liquidatie van de fabrieken te Vastervik en Falun en werd het Zweedse kapitaal met 99,5 % afgeschreven tot ZKr 5000,—. Alleen Visby is "nog in de running". Maar dat werd met de verkoop van de Zweedse dochter in 1955 afgestoten.

Het gehele Zweedse belang heeft uiteindelijk ZKr 510.109,— opgebracht. (f 372.380,—).

In 1951 heeft de Mij. besloten om een terugbetaling van f 300,— te doen. In 1952 werd wederom f 300,— ter beschikking gesteld.

Door de verkoop van alle belangen was het voortbestaan van deze Mij. niet meer noodzakelijk en is zij per 24 november 1954 in liquidatie getreden. In 1955 is nog een uitkering van f 200,— betaald (voor de f 500,— stukken uiteraard de helft).

Peter Baas